

BIBLIAISMERET ÉS BIBLIKUM SZIGORLATI TÉTELSOR

A szigorlaton a hallgatók ó- és újszövetségi ismereteikről adnak számot egy összetett – írásbeli és szóbeli részből álló – vizsga keretében. Az alapvető kérdések, fogalmak, évszámok, valamint a szentírási szövegek ismeretét mérő beugró teszt (1.) legalább elégséges szintű megírása után az alábbi tételsorok (2. és 3.) egy-egy tételének részletes, szóbeli kifejtésével tanúsíthatja a jelölt bibliaismereti felkészültségét. A tételekben szereplő iratcsoportok, szentírási könyvek bemutatásában a következő szempontok jelenjenek meg:

- iratcsoportok esetében az odatarozó könyvek felsorolása,
- a szentírási könyv elnevezése, tartalma és szerkezete (keret- és szerkezetalkotó elemek),
- az iratcsoport / könyv tanítása: teológiai hangsúlyai, kánoni formája,
- a tárgyalás során előkerülő kritikai (irodalmi sajátosságok, műfaj) és történeti jellegű kérdések (történelmi, olykor vallástörténeti háttér), felhasznált források,
- az adott szentírási könyv kapcsolata más bibliai könyvekkel.

1. A „BEUGRÓ” TESZT

– az alapvető évszámok, ó- és újszövetségi ismeretek, valamint a szentírási könyvek tartalmi ismeretének ellenőrzésére –

ÓSZÖVETSÉG:

Kötelező évszámok (korszakok és események):

Korszakok:

1. Pátriárkák kora.
2. Honfoglalás kora.
3. Bírák kora.
4. Egységes királyság kora.
5. Testvérháborúk kora.
6. Omri-dinasztia kora.
7. Arám fennhatóság időszaka.
8. Utolsó aranykor.
9. Asszír hódítás és az asszír hódoltság időszaka.
10. Babiloni hódítás kora és a babiloni fogság ideje.
11. Perzsa kor (ezen belül: a Második Szentély építése ; Ezdrás-Nehemiás kora)
12. Hellenizmus (ezen belül: ptolemaida korszak, szeleukida korszak; Makkabeus-kor; Hasmoneus-kor).

Események:

13. Izrael első említése (Mernepta-sztélé).
14. Dávid uralmának kezdete.
15. Salamon halála (a monarchia kettéválása / perszonalunió megszűnése).
16. III. Tukulti-apil-ésarra (III. Tiglat-Pilezer) uralmának kezdete.

17. Samaria eleste (asszír elfoglalása).
18. Ninive (Asszíria) bukása.
19. Jeruzsálem pusztulása.
20. Kürosz elfoglalja Babilont.
21. A Második Szentély felszentelése.
22. Nagy Sándor uralma.
23. Paniumi csata.
24. Makkabeus-felkelés kezdete.
25. Nagy Pompeius bevonulása Jeruzsálembe.

Alapvető fogalmak, kérdések:

Mit jelentenek a következő fogalmak?

1. TeNaK; *Tóra*; *Neviim*; *Ketuvim*.
2. Korábbi próféták (*Neviim risonim*); későbbi próféták (*Neviim acharonim*).
3. *Széfer*; *megilla*.
4. *Deuterokanonikus*; *apokrif*; *pszeudepigrafa*.
5. *Maszoréták*; maszoréta szöveg.
6. *Septuaginta*.
7. *Targum*. Nevezzen meg legalább egy ismert targumot!
8. *Hexapla*.
9. *Veritas hebraica*.
10. *Vulgata*. Miért nevezik így?
11. *Pesitta*.
12. Szövegtanú; szövegcsalád.
13. *Apodiktikus törvény*; *kazuisztikus törvény*.
14. *Epifánia*; *hierofánia*, *teofánia*.
15. Mechanikus megfizetéstán.
16. Kultuszcentralizáció.
17. Levirátus törvénye.
18. *Góla*.
19. Makkabeusok, hasmoneusok.
20. *Sitz im Leben*.
21. Genealógia (*toledót*).
22. Retrospektív prófécia; etiológia.
23. *Dekalógus*. Honnan ered az elnevezés?
24. *Ipsissima verba*.
25. Nátán-orákulum.
26. Deuteronomista reform.
27. Szír-efraimita háború.
28. *Apokalipszis*.
29. *Enkómion*.

Sorolja fel a következőket!

30. A héber kánon részei.
31. A keresztény kánon részei.
32. Deuterokanonikus könyvek és kiegészítések.
33. Az Ószövetség arám nyelvű részei.
34. Az Ószövetség görögül írt könyvei.
35. Tóra könyvei.
36. Deuteronomisztikus Történeti Mű könyvei.
37. Nagypróféták.
38. A Tizenkettő.
39. Öt *megilla* és az öt ünnep, amelyen olvasták.
40. A három zarándokünnep.
41. A Pentateuchus nagy elbeszélő egységei.
42. A Pentateuchus forrásai ().
43. A Pentateuchus törvénygyűjteményei.
44. Az őstörténet részei.
45. A pátriárka-ciklusok.
46. 8. századi próféták.
47. 7. századi próféták.
48. A fogság utáni prófétai könyvek.
49. Az Ószövetség novellái (önálló könyvek).
50. Bölcsességi könyvek.

Válaszoljon az alábbi kérdésekre!

51. Mit jelent a dokumentumelmélet a Pentateuchus kutatásban? Kinek a nevéhez fűződik?
52. Mire irányul a formatörténeti iskola érdeklődése a Pentateuchus vizsgálatában? Kivel veszi kezdetét ez az irányzat?
53. Milyen következtetésre jut Pentateuchussal kapcsolatban GERHARD VON RAD (1901–1971), illetve MARTIN NOTH (1957–1960)?
54. Mi az őstörténet műfaja?
55. Mi a mítosz? Mi a monda? Sorolja fel fő jellegzetességeiket!
56. A prófétai *igehirdetés* (beszéd) milyen irodalmi formákban jelenik meg az Ószövetség prófétai könyveiben? Nevezzen meg legalább négy különböző formát!
57. Milyen *elbeszélő műfajokkal* találkozunk a prófétai irodalomban? Nevezzen meg legalább három különböző formát!
58. Mely prófétai könyvekben találkozunk a *Jóm JHWH* (Úr napja) kifejezéssel és mi jellemzi?
59. Miért helyesebb a „korai zsidó irodalom” megjelölés a többi, használatos, ám pontatlan megjelölésnél („késői zsidó irodalom”, „intertestamentális irodalom”)?

60. Milyen (új) irodalmi formák, műfajok jelennek meg a deuterokanonikus könyvekben?

A szentírási könyvek tartalmára vonatkozó kérdések típusai:

Tehát nem csak a felsorolt példák szerepelhetnek a szigorlati beugróban. Az itt felsoroltak csak egy-egy példát jelenítenek meg. A „melyik könyvben található...?” kérdés megválaszolásánál tegyen különbséget Iz 1–39; 40–55; 56–66, valamint Zak 1–8 és 9–14 között!

1. Hogy hívták Mózes feleségét?
2. Ki segítette Jerikóban az izraelita kémeket?
3. Nevezzen meg idegen (nem izraelita) prófétákat!
4. Mennyi látomást említ Ámosz (Zakariás) könyve? Nevezzen meg legalább hármat!
5. Mi volt Ámosz foglalkozása?
6. nevezzen meg legalább három szimbolikus tettet Izajás (Jeremiás, Ezekiel könyvéből!)
7. Melyik könyvben található az ún. Szövetség könyve? Melyikben az ún. Szentség törvénye?
8. Mely könyvekben szerepel a Dekalógus?
9. Melyik könyvben szerepelnek az Ebed-JHWH énekek?
10. Melyik könyvben szerepel Illés visszatérése?
- ...

ÚJSZÖVETSÉG:

Kötelező évszámok:

1. Augustus császársága.
2. Nagy Heródes uralkodása.
3. Nagy Heródes templomépítése.
4. Heródes Antipász Pérea és Galilea tetrarkhája.
5. Arkhelaosz etnarkha.
6. Heródes Fülöp Iturea, Bitinia, Trachonitis, Gaulanitis, Auranitis tetrarkhája.
7. Jézus születése.
8. Pontius Pilatus prokurátor.
9. Pál missziós útjai.
10. A jeruzsálemi zsinat.
11. Gallio Akhája prokonzula.
12. Quintus Sergius Paulus Ciprus prokonzula.
13. Antonius Felix prokurátor.
14. Portius Festus prokurátor.
15. Első zsidó háború.
16. A jeruzsálemi Templom (Második Szentély) lerombolása.
17. Bar Kochba felkelés.
18. A zsidók kiűzése Rómából (Claudius rendelete).

19. A Nero-féle keresztényüldözés.
20. A Domitianus-féle keresztényüldözés.

Alapvető fogalmak, kérdések:

Mit jelentenek a következő fogalmak?

1. Kánon. (Nem elég a szó jelentése, a fogalom értelmezése szükséges: mit értettek rajta az ókeresztény korban és mit jelent a mai bibliatudomány szempontjából?)
2. Újszövetségi szövegtanúk. (Említsen példákat is!)
3. *Hapax*.
4. *Vetus latina*.
5. *Koiné*.
6. *Euangelion*. (Nem elég a szó jelentése, a fogalom értelmezése szükséges: mit jelentett profán szóhasználatban?)
7. *Pszudonim és peszeudepigrafa*.
8. *Anantirreta*.
9. *Antilegomen*.
10. *Amfiballomena*.
11. *Endiathékosz*.
12. *Homologumena*.
13. *Notha*.
14. Szinoptikus-kérdés. (Magát a kérdést fogalmazza meg!)
15. Kétforrás-elmélet.
16. Kettős hagyomány. (Hozzon rá konkrét példát is az evangéliumokból!)
17. Hármass hagyomány. (Hozzon rá konkrét példát is az evangéliumokból!)
18. Apostoli levél.
19. Abszolút kronológia. (Említsen három példát Pál életével kapcsolatban.)
20. Relatív kronológia. (Említsen három példát Pál életével kapcsolatban.)
21. *Amanuenszisz*.
22. Szubapostoli kor.
23. *Parúzia*. (Nem elég a szó jelentése, a fogalom magyarázata szükséges: honnan ered, milyen jelentésváltozásokon ment át?)
24. *Eszkhaton*.

Sorolja fel a következőket!

25. Újszövetségi íráscsoportok.
26. Kánoniság kritériumai.
27. *Murator-i-töredék* kánonlistájáról hiányzó könyvek.
28. A bibliai kánon kérdésében döntést hozó zsinatok.
29. Hogyan olvasták az első keresztények az Ószövetséget?
30. Az evangélium áthagyományozásának élethelyzetei.
31. Az evangéliumok keletkezésének fázisai a II. Vatikáni zsinat *Dei Verbum* című dokumentuma alapján.

32. Pál apostol életének forrásai.
33. Hiteles (protopáli) levelek.
34. Deuteropáli levelek (amelyeknek a hitelessége megkérdőjelezhető).
35. Páli tanítványi kör levelei (tritopáli levelek).
36. A *corpus paulinum* „fogságból írt” darabjai.
37. Pasztorális levelek.
38. Katolikus levelek.
39. A Jelenések könyve „hetesei”. Legalább ötöt nevezzen meg!
40. A Jelenések könyve szimbólumtípusai. Legalább hármat nevezzen meg és mindegyikre írjon példát!

Válaszoljon az alábbi kérdésekre!

41. Az „újszövetségi kánon” témájában mi jut eszébe az alábbi ókeresztény szerzőkről és álláspontjukról: Szent Jusztinosz, Markión, Szent Iréneusz, Tertullianus, Órigenész, Euszébiosz, Szent Atanáz?
42. Mely nyelveken készül a korai időkben újszövetségi bibliafordítás?
43. Kik voltak a farizeusok? Mutassa be őket!
44. Kik voltak a szaduceusok? Mutassa be őket!
45. Kik voltak a zelóták? Mutassa be őket!
46. Kik voltak az esszénusok? Mutassa be őket!
47. Kik voltak a samaritánusok? Mutassa be őket!
48. A mai bibliatudomány milyen szerepet tulajdonít az evangélistáknak, mint szerzőknek?
49. Alapvetően milyen célzattal íródtak az evangéliumok?
50. A szinoptikus kérdés megoldására milyen különféle javaslatokat fogalmaztak meg a kutatók?
51. Mit tud mondani Pál apostol származásáról, családi kapcsolatairól?
52. Találunk-e a páli levelekben utalást arra, hogy az Apostol bizonyos levelei elvesztek, de legalábbis eredeti formájában nem maradtak fenn? Melyik levél jelzi egyértelműen, hogy ezeket a leveleket nyilvános felolvasásra szánták?
53. Mutassa be az ókori levelek felépítését, nevezze meg a fő részeket!
54. Milyen sajátosságai vannak a páli levelek kezdetének? Miben tér el a páli levelek befejezése a korabeli levelektől?
55. Miről tanúskodik a 2Pét 3,14-16 a *Corpus paulinum*ra vonatkozóan?
56. Nevezze meg a páli levelek 1–2. századi ismertségének legalább 3 tanúját!
57. Igazolja, hogy Pál gondolkodása a zsidó hagyományokban gyökerezik! Legalább 3 különböző érvet soroljon fel!
58. Mi tanúsítja Pál hellenisztikus műveltségét leveleiben? Legalább 3 jellemzőt nevezzen meg!
59. Az ősegyházi hagyomány milyen nyomai fedezhetők fel a páli levelekben? Legalább 3 jellegzetességet nevezzen meg!

60. Mire utal a katolikus levelek nyugati egyházban elterjedt *epistulae canonicae* elnevezése?

A szentírási könyvek tartalmára vonatkozó kérdések típusai:

Tehát nem csak a felsorolt példák szerepelhetnek a szigorlati beugróban. Az itt felsoroltak csak egy-egy példát jelenítenek meg.

1. Kik hódolnak a megszületett Jézusnak Lukács evangéliumában?
2. Melyik evangélium említi Jézus bemutatását a Templomban?
3. Melyik evangéliumban szerepel a szegény Lázár története? És melyikben Lázár feltámasztása?
4. Kivel folytat éjszakai beszélgetést Jézus a Negyedik Evangéliumban?
5. Kicsoda Főbe (vagy Fébe)?
6. Melyik levélben találkozunk egy teljes fegyverzettel: öv – vért – saru – pajzs – nyíl – sisak – kard?
7. Melyik levél illeti kritikával azt, aki „az angyalok tiszteletében tetszeleg magának”?
8. Melyik irat sorolja fel a hit tanúinak „nagy felhőjét”?
9. Hol olvashatunk az özvegyek rendjéről?
10. Mely iratok nevezik antikrisztusoknak az eretnekeket?

...

A „beugró” értékelése:

18–20 pont ($90 \% \leq x$)	jéles (5)
15–17 pont ($75 \% \leq x \leq 85 \%$)	jó (4)
12–14 pont ($60 \% \leq x \leq 70 \%$)	közepes (3)
8–11 pont ($40 \% \leq x \leq 55 \%$)	elégséges (2)
0–7 pont ($x \leq 35 \%$)	elégtelen (1)

2. ÓSZÖVETSÉGI BEVEZETÉS

Kötelező irodalom:

Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése, Kálvin, Budapest, 2017.

Szentírás. Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2008.

Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Szent István Társulat, Budapest, 2016.

CZIGLÁNYI ZSOLT: *Az Ószövetség története*, Meta Egyesület, Pécs, 2018. [A Sapientia Könyvtárban a következő jelzettel található meg: BI 113C95]

További ajánlott irodalom:

RÓZSA HUBA: *Bevezetés az Ószövetség könyveibe. Bevezetés az Ószövetség könyveinek irodalom- és hagyománytörténetébe*, Szent István Társulat, Budapest, 2016. [A Sapientia Könyvtárban a következő jelzettel található meg: BI 113R91; elérhető a Szaktárs adatbázisban is.]

Tételek:

1. A Pentateuchus elbeszélő részei (őstörténet, pátriárkák, kivonulás, pusztai hagyomány).

2. A Pentateuchus törvényei (Szövetség törvénye, Szentség törvénye, a Számok könyve törvényanyaga, deuteronomiumi törvények).
3. A Deuteronomisztikus Történeti Mű.
4. A 8. századi próféták (Ámosz, Ózeás, Iajás 1–39, Mikeás)
5. A 7. századi próféták (Náhum, Szofóniás, Habakuk, Jeremiás).
6. Babiloni fogság és a fogság prófétái (Ezekiel, Deutero-Izajás).
7. Fogság utáni próféták (Aggeus, Zakariás 1–8, Malakiás).
8. Eszkatológia, apokaliptika (Joel, Zakariás 9–14, Dániel).
9. Az Ószövetség szerelmi és imaköltészete: Énekek éneke, Zsoltárok könyve, Síralmak.
10. Bölcsességi irodalom, a perzsa kor bölcsességi művei (Példabeszédek könyve, Jób könyve).
11. Bölcsességi irodalom a hellenisztikus korban (Prédikátor, Ben Sira, Bölcsesség könyve, Báruk könyve,)
12. A Krónikás Történeti Mű.
13. Patetikus történetírás és épületes irodalom a makkabeus-korban (1–2Makk; Judit, Eszter).
14. Hellén- és hellenisztikus kori novellák (Rut, Tóbiás, Jónás).

3. ÚJSZÖVETSÉGI BEVEZETÉS

Kötelező irodalom:

Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése, Kálvin, Budapest, 2017.

Szentírás. Ó- és Újszövetségi Szentírás a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2008.

Újszövetség, Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 2015.

Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Szent István Társulat, Budapest, 2016.

KOCSIS IMRE: *Bevezetés az Újszövetség könyveibe. Kortörténet és irodalom*, Szent István Társulat, Budapest, 2019. [A Sapientia Könyvtárban a következő jelzettel található meg: BI 116K62; elérhető a Szaktárs adatbázisban is.]

Tételek:

1. Máté evangéliuma.
2. Márk evangéliuma.
3. Lukács evangéliuma és az Apostolok cselekedetei.
4. János evangéliuma.
5. A rómaiakhoz és a galatákhoz írt levél.
6. A tesszalonikiainak írt első levél és a korintusi levelezés.
7. A filippekhez írt levél és a Filemonhoz intézett levél.
8. A tesszalonikiakhoz írt második levél, valamint kolosszeiekhez és az efezusiakhoz írt levél.
9. A lelkipásztori levelek (1–2Tim, Tit).
10. A Zsidókhöz írt levél.
11. A katolikus levelek, különös tekintettel a Jakab-levél és az első Péter-levél.
12. A katolikus levelek, különös tekintettel a második Péter-levél és a Júdás-levél.
13. A jánosi levelek (1–3Ján).
14. Jelenések könyve.